

برنامه‌ریزی راهبردی توزیع خدمات شهری از منظر عدالت فضایی (مطالعه موردی: کلانشهر اهواز)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۷/۰۵/۱۱ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۹۷/۰۸/۰۹

محمد امین جرفی^۱ (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران)
مهدی مدیری* (استاد گروه شهرسازی پایدار، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران، ایران)
مسعود مهدوی حاجیلوئی (استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران)

چکیده

یکی از مهمترین دغدغه‌های برنامه‌ریزان شهری، نحوه تخصیص منابع و خدمات شهری به صورت عادلانه در سطح مناطق مختلف شهر بر حسب نیازهای جامعه شهری می‌باشد. این مقاله با هدف برنامه‌ریزی راهبردی توزیع خدمات شهری از منظر عدالت فضایی در سطح مناطق مختلف کلانشهر اهواز تدوین شده است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی بوده و از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند معیاره تاپسیس و از کاربست مدل ترکیبی SWOT-AHP استفاده شده است. یافته‌ها بر اساس مدل تاپسیس نشان می‌دهد که مناطق چهار، سه و یک بیشترین خدمات را به خود اختصاص داده‌اند و در وضعیت بهتری نسبت به سایر مناطق گرفته‌اند. از سوی دیگر نتایج حاصل از مدل ترکیبی نشان می‌دهد که راهبرد SO با امتیاز نهایی ۰,۲۶۵، بیشترین تأثیر را در میان عوامل قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها داشته و راهبرد غالب در منطقه مورد مطالعه از نوع تهاجمی می‌باشد و نمودار تحلیل حساسیت نشان می‌دهد استراتژی راهبردی SO بیشترین حساسیت و استراتژی راهبردی WO کمترین حساسیت را دارد.

واژه‌های کلیدی: خدمات شهری، عدالت فضایی، برنامه‌ریزی راهبردی، کلانشهر اهواز.

*نویسنده رابط: mmodiri@ut.ac.ir

^۱ - این پژوهش برگرفته از رساله دکتری دانشجوی محمد امین جرفی با عنوان ارزیابی توسعه پایدار شهری در توزیع فضایی خدمات شهری با رویکرد مدیریت یکپارچه شهری (محدوده مطالعاتی کلانشهر اهواز) می‌باشد که در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران تحت راهنمایی دکتر مهدی مدیری و مشاوره دکتر مسعود مهدوی حاجیلوئی انجام گرفته است.

مقدمه

بر اساس آمار سازمان ملل، در آغاز قرن بیست و یکم، بیش از ۵۰ درصد مردم در شهرها زندگی می‌کنند. از آنجا که نرخ رشد جمعیت شهری چهار برابر جمعیت روستایی است، پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۳۰ تعداد شهرنشینان به حدود ۵ میلیارد نفر (United Nations Climate Change Conference., 2015). و تا سال ۲۰۵۰ این رقم به ۷۵ درصد برسد، یعنی بیش از ۷ میلیارد نفر انسان در شهرها زندگی خواهند کرد (Oliver, Paul A., 2008:21-24). که این امر پیامدهای متعددی و چه بسا متفاوتی را در شهرهای کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته ایجاد می‌کند. یکی از این پیامدها محرومیت در دسترسی یا به عبارتی توزیع نابرابر خدمات در سطوح شهرها می‌باشد که هم‌اکنون نیز بسیاری از شهرها به خصوص در کشورهای در حال توسعه با این معضل دست به گریبان هستند. در کشورهای صنعتی تمام تسهیلات رفاهی با هزینه‌های مناسب در دسترس ساکنین شهری است. اما در مقابل اکثریت شهروندان در کشورهای در حال توسعه دسترسی مناسبی به خدمات اساسی ندارند. در بسیاری از نواحی دارای رشد شتابان در کشورهای جهان سوم، تقاضا برای خدمات عمومی خیلی بیشتر از ظرفیت عمومی و امکانات خصوصی موجود است. بر این اساس می‌توان استدلال کرد که در بعضی از شهرها وضعیتی بحرانی به سرعت در حال وقوع است که این امر علاوه بر کمبود منابع، نتیجه رشد برنامه‌ریزی نشده و الگوی نامناسب توزیع خدمات است (Danieri & Takahashi, 1999: 272). در ایران نیز همچون سایر کشورهای در حال توسعه، یکی از مهمترین پیامدهای رشد شتابان شهرنشینی و توسعه فیزیکی شهرها در دهه‌های اخیر، از هم پاشیدگی نظام توزیع مراکز خدماتی شهری بوده که این امر زمینه ساز نابرابری اجتماعی شهروندان در برخورداری از خدمات شهری را فراهم آورده است (Hataminejad, 2008: 71). در صورت تداوم شرایط فوق این عدم تعادل، میان رشد جمعیت و ارائه تسهیلات و تجهیزات شهری، می‌تواند به افزایش فقر شهری در یک گستره و حوزه وسیع تر از شهر اصلی بینجامد. از این رو به منظور بهبود شرایط محیطی شهرها و کاهش اثرات نابرابری، توزیع فضایی خدمات در سطح شهرها و لزوم وجود دسترسی مناسب به این خدمات ضروری می‌نماید. تحقق این امر مستلزم توجه به عدالت فضایی در برنامه و طرح‌های شهر می‌باشد. (وارثی، قائد رحمتی و باستانی‌فر، ۱۳۸۶: ۴۹) لذا دستیابی به توسعه پایدار در گروهی دو موضوع خدمات شهری و مدیریت یکپارچه می‌باشد که پژوهش حاضر در بررسی این موضوع در کلانشهر اهواز را مد نظر قرار داده است. هدف از این مقاله سنجش خدمات فضایی در سطح کلانشهر اهواز می‌باشد.

مبانی نظری

محققان مفهوم و ابعاد عدالت فضایی را به علوم اجتماعی نسبت داده‌اند. برای برخی، عدالت فضایی فقط دسترسی مساوی به تسهیلات عمومی اساسی در یک فاصله معین است. مفهوم عمومی عدالت فضایی این است که بایستی با تمام ساکنان در هر جایی که زندگی می‌کنند، به طور مساوی رفتار شود. منظور از عدالت فضایی، توزیع عادلانه امکانات، تسهیلات و خدمات در سطح سرزمین است، به طوری که هیچ مکانی نسبت به مکان دیگر از نظر برخورداری از مزیت‌های فضایی برتری نداشته باشد. نابرابری شرایط طبیعی نباید توجیهی بر نابرابری فضایی تلقی شود؛ بلکه با استفاده از اصل پیشنهادی "اولویت" بهتر است به مناطق محروم و به مناطق کمتر توسعه یافته و همچنین در مقیاس خردتر در سطح محلات نابسامان شهری، به سکونتگاه‌های غیر رسمی توجه بیشتری شود و عدالت توزیعی مد نظر قرار گیرد. دستیابی به عدالت فضایی در توزیع خدمات شهری، جهت تخصیص عادلانه هزینه‌های اجتماعی و برابری استفاده از ظرفیت‌های محلی، یکی از اهداف مهم برنامه‌ریزان شهری است. (زمانی و همکاران، ۱۳۹۴:۳). در واقع عدالت فضایی ارتباط دهنده عدالت اجتماعی و فضا است (Dufaux, 2008:2). در عدالت فضایی با دو رویکرد اصلی رو به رو هستیم که شامل توزیع فضایی و فرآیند تصمیم سازی می‌باشد. رویکرد اول بر پایه پرسش‌هایی درباره توزیع فضایی و یا توزیع فضایی- اجتماعی و تلاش برای دستیابی به یک توزیع برابر جغرافیایی بر اساس نیازها و خواست شهروندان شکل گرفته است؛ مانند دسترسی به خدمات شهری نیز صرفاً خدماتی نیست که توسط شهرداری‌ها ارائه شود؛ بلکه طیف بسیار وسیعی از خدمات را شامل می‌شود که در یک شهر ارائه می‌شود و بر زندگی روزانه افراد تأثیر مستقیم دارد (Cho, 2003:39-40) رویکرد دوم اما بر فرایندهای تصمیم سازی تأکید دارد. این رویکرد همچنین بازنمودهای فضایی، مکانی و هویتی و اعمال اجتماعی را شامل می‌شود؛ مانند وجود رویکردهای تبعیض آمیز در شکل دهی به فضای شهری (Dufaux et al., 2009; Soja, 2009; Fainstein, 2014). در نهایت می‌توان نتیجه گرفت که هدف از عدالت فضایی، توزیع عادلانه نیازهای اساسی، امکانات، تسهیلات و خدمات شهری در میان محلات و مناطق مختلف شهر است (Harv, 1996:106).

پیشینه تحقیق

در زمینه تبیین وضعیت برخورداری نواحی مختلف شهری کشور به لحاظ دسترسی به خدمات شهری پژوهش‌هایی صورت گرفته که اشاره به آن‌ها حائز اهمیت است. مرصوصی (۱۳۸۳)، در مقاله‌ای با عنوان "توسعه یافتگی و عدالت اجتماعی شهر تهران"، به بررسی چگونگی ناهماهنگی فضایی-اجتماعی شهر تهران بر اساس شاخص‌های فقر و توسعه طی سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۸۰ پرداخته و به این نتیجه رسیده است که نابرابری فضایی زندگی بین مناطق تهران وجود داشته و از سال ۷۶ تا ۸۰ نیز دارای روند افزایشی می‌باشد. سرور و همکاران (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای با عنوان "تحلیل فضایی نابرابری‌های ناحیه‌ای در استان آذربایجان شرقی"، به بررسی و مطالعه در بخش‌های ارتباطات، بهداشت و درمان، کشاورزی، جمعیتی و اقتصادی، فرهنگ و ورزش و آموزشی پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که تفاوتها و نابرابری‌هایی در سطح توسعه یافتگی شهرستان‌ها وجود دارد. حاتمی نژاد و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان "شهر و عدالت اجتماعی: تحلیلی بر نابرابری‌های محله‌ای، در محله‌های قدیمی شهر میاندوآب" به بیان سطوح کیفیت زندگی در بافت قدیم شهر میاندوآب با هدفه شاخص کیفیت زندگی و ارتباط آن با سرانه کاربری‌های شهری در سطح محلات پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که ارتباط معناداری بین توزیع سرانه‌ی کاربری‌های شهری و کیفیت زندگی وجود دارد.

در نهایت، با عنایت به اهمیت رعایت عدالت فضایی در توزیع خدمات عمومی شهری و کمبود تحقیقات و پژوهش‌هایی که با استفاده از روش‌های نوین سطح بندی در محدوده مورد نظر وجود دارد، این‌گونه مطالعات بسیار ضروری می‌نماید و آنچه می‌تواند متمایز کننده مطالعه پیش رو باشد، استفاده از تکنیک‌های نوین در ارزیابی‌ها و همچنین انتخاب مناطق همگن مطالعه است. (زارعی و استعلاجی، ۱۳۹۹: ۳)

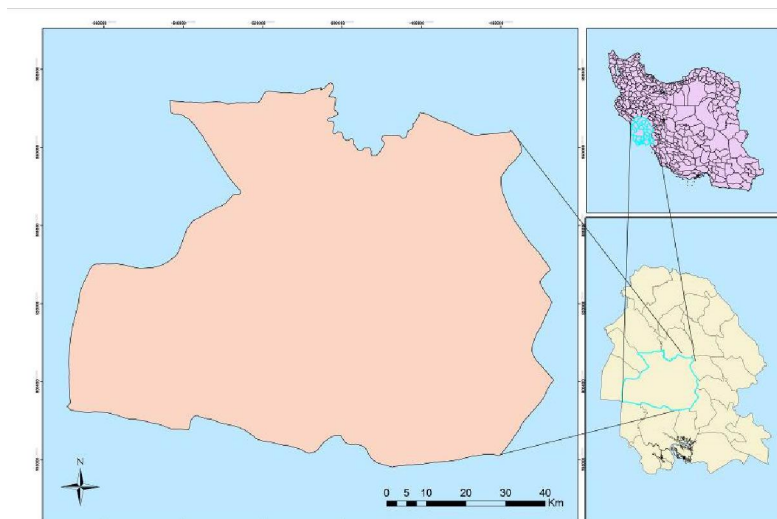
روش تحقیق

روش تحقیق بر اساس هدف از نوع کاربردی و بر اساس روش و ماهیت از نوع توصیفی و تحلیلی است. برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از مطالعات کتابخانه‌ای و مشاهده میدانی استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها از تصمیم‌گیری‌های چند معیاره تاپسیس و برای ارائه استراتژی‌ها از مدل کاربستی SWOT-AHP استفاده شده است. بنابراین، با مطالعات صورت گرفته روی محیط داخلی و خارجی کلانشهر اهواز در قالب فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها مورد ارزیابی قرار گرفت. سپس به‌وسیله نظرخواهی کارشناسان و

متخصصین امر، اقدام به وزن دهی به هرکدام از عوامل مذکور گردید و سپس با تنظیم عوامل استراتژیک داخلی و خارجی که مبنا و پایه در تدوین استراتژی می‌باشد، نسبت به تهیه و تنظیم ساختار سلسله مراتبی عوامل در اکسپرت چویس با هدف تعیین، اولویت‌بندی و اتخاذ بهترین استراتژی‌ها اقدام شد.

شناخت محدوده مورد مطالعه

کلانشهر اهواز مرکز استان خوزستان، ارتفاع آن از سطح دریا ۱۸ متر می‌باشد (معاونت برنامه‌ریزی و توسعه شهرداری اهواز، ۱۳۹۱: ۹) و در موقعیت جغرافیایی بین ۳۱ درجه و ۱۳ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۲۳ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۳۲ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۴۷ دقیقه طول شرقی واقع شده است (معروف نژاد، ۱۳۹۰: ۶۹). وسعت کلانشهر اهواز در محدوده قانونی شهری ۲۲۲ کیلومتر مربع و محدوده خدماتی ۳۰۰ کیلومتر مربع می‌باشد و دارای ۸ منطقه شهری می‌باشد.

شکل ۱- منطقه مورد مطالعه (کلانشهر اهواز). (ترسیم: نگارندگان)

ارزیابی کمی کاربری اراضی شهری کلانشهر اهواز

از مجموع کاربری‌های اصلی با توجه به طرح تفصیلی در سطح شهر، چگونگی پراکنش فضایی و جانمایی ۱۴ کاربری که در واقع مهم‌ترین و ضروری‌ترین کاربری‌ها می‌باشند، انتخاب گردید که نتایج آنها در جدول شماره ۱ ارایه شده است:

جدول ۱: تعداد کاربریها و مساحت(هکتار) هر یک از آنها در مناطق مختلف کلانشهر اهواز

ردیف	کاربری	منطقه یک	منطقه دو	منطقه سه	منطقه چهار	منطقه پنج	منطقه شش	منطقه هفت	منطقه هشتم
۱	مسکونی	۳۷۶,۴	۲۸۹,۴۹	۶۰۵,۷۵	۷۵۹,۵۸	۱۷۱,۷۴	۵۵۳,۲۸	۴۰۳,۸	۴۰۹,۶۲
۲	تجاری	۴۸,۱۵	۶,۹۹	۱۶,۱۱	۲,۴۹	۲۶,۷۲	۳۷,۱	۱۲,۱۱	۳,۸۷
۳	آموزشی	۲۰,۶۴	۱۵,۱۵	۳۳,۲۵	۳۲,۷۵	۵,۰۹	۲۰,۷۵	۳۲,۱۸	۲۲,۵۶
۴	آموزش عالی	۴,۹۳	۱,۲۶	۹,۵۵	۲۷۶,۵۱	۲۰,۵۲	۰	۲,۷	۰
۵	مذهبی	۱۰,۳۵	۱,۱۶	۳,۹۴	۳,۳۸	۰,۸۹	۲,۳۸	۴,۸	۴,۴
۶	فرهنگی	۳,۷۱	۱,۳۹	۲۹,۰۴	۳,۲۸	۰,۳۶	۰,۸۷	۰,۳	۰,۶۵
۷	درمانی	۷,۶۷	۶,۱۷	۳۴,۶۶	۴۱,۵۹	۰,۶۳	۵,۰۵	۹,۸۵	۸,۸۵
۸	ورزشی	۹,۹۳	۴,۹۲	۳۶,۸۷	۷۲,۸۶	۰,۲۶	۱۰,۷۷	۳۶,۷۷	۵۶,۳۷
۹	اداری	۱۳,۹۵	۴۲,۱۱	۵۱,۰۱	۱۱۳,۰۲	۱,۸۷	۱۶,۱	۶۸,۵۳	۴,۲۴
۱۰	فضای سبز	۲۸,۲۹	۳۰,۸۱	۴۳۵,۳۸	۴۹,۲۰	۲۵,۸۴	۱۲,۱۸	۳۴,۲	۱۱۲,۹
۱۱	نظامی - انتظامی	۲,۲	۲۰۳۲,۳۸	۱۰۶,۳۰	۴,۱۳	۰	۴۳,۲۶	۲۹۵,۹۲	۵,۰۷
۱۲	صنعتی	۵,۳۴	۱,۲۶	۳۰,۵۷	۱۰۶,۴	۹,۶۸	۲۵۸,۴۳	۱۶۵,۵۳	۴۷۲,۶۴
۱۳	تاسیسات و تجهیزات شهری	۱,۶۶	۳۰,۴۲	۱۵۱,۰۵	۱۴,۷۶	۴۴	۴,۸۵	۳۷,۳۳	۱۴,۱۲
۱۴	شبکه معاير	۳۰۷,۳۱	۳۱۲,۳۴	۶۰۹,۱۱	۶۵۸,۸۶	۳۱۶,۱۷	۵۶۳,۸۷	۳۹۸,۷۳	۴۳۲,۶۸

منبع: طرح راهبردی توسعه و عمران شهر اهواز، ۱۳۸۹

با توجه به جدول شماره ۱ اقدام به رتبه‌بندی هر یک از مناطق بر اساس کاربری‌ها گردید که نتایج هر یک از آنها در جدول (۲) آرایه شده است.

در تکنیک تاپسیس دو نوع فاصله در نظر گرفته می‌شود. فاصله گزینه از نقطه ایده‌آل و از نقطه ایده‌آل منفی؛ به این معنی که گزینه انتخابی باید دارای کمترین فاصله از راه‌حل ایده‌آل و بیشترین فاصله از راه‌حل ایده‌آل منفی باشد. اصول اساسی این روش که در مقاله حاضر مورد استفاده قرار گرفته است، عبارت‌اند از:

الف) مطلوبیت هر شاخص باید به طور یکنواخت افزایشی (کاهشی) باشد یعنی با افزایش Π_j مطلوبیت افزایش یابد (یا برعکس) که در این صورت بیشترین (کمترین) ارزش موجود از یک شاخص نشان دهنده ایده آل بودن آن و کمترین (بیشترین) ارزش موجود از آن مشخص کننده ایده آل منفی آن باشد.

ب) فاصله یک گزینه از ایده آل و ایده آل منفی بسته به نرخ تبادل و جایگزینی بین شاخص ها به دو صورت قابل محاسبه است: به صورت اقلیدسی و یا به صورت مجموع قدر مطلق از فواصل خطی.

در این مرحله نزدیکی نسبی (-D) نسبت به (+D) محاسبه شده و سپس اقدام به رتبه بندی گزینه ها بر اساس مقدار به دست آمده که بین صفر و یک در نوسان است خواهد شد. هر چه این مقدار به عدد ۱ نزدیک تر باشد، نشان دهنده رتبه بالا و هر چه مقدار مذکور به صفر نزدیک تر باشد، نشان دهنده رتبه کمتر می باشد (جدول شماره ۲).

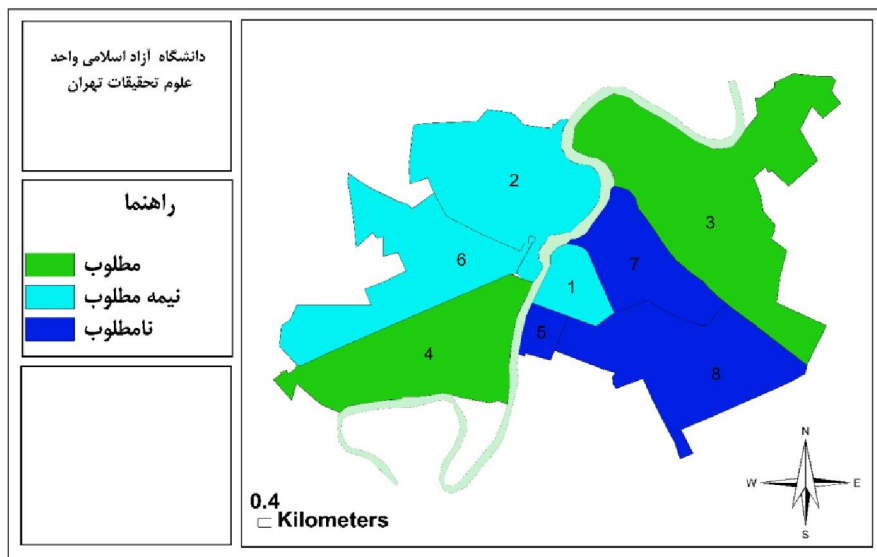
جدول ۲: رتبه بندی مناطق براساس کاربریها با استفاده از مدل تاپسیس

مناطق	Di+	Di-	CLi	topsis
۱	۰,۱۲۷۵۹۵	۰,۰۲۱۹۷۹	۰,۱۴۶۹۴۵	۳
۲	۰,۱۳۱۱۹۶	۰,۰۱۸۳۰۵	۰,۱۲۲۴۴	۴
۳	۰,۱۰۴۵۲۹	۰,۰۸۲۲۹۷	۰,۴۴۰۵	۲
۴	۰,۰۶۷۶۳۳	۰,۱۱۳۱۶۴	۰,۶۲۵۹۱۶	۱
۵	۰,۱۳۰۰۲۶	۰,۰۱۱۲۶۹	۰,۰۷۹۷۵۳	۶
۶	۰,۱۳۴۸۶۶	۰,۰۱۲۰۳۲	۰,۰۸۱۹۰۸	۵
۷	۰,۱۳۴۵۴	۰,۰۰۸۰۴۳	۰,۰۵۶۴۱۱	۷
۸	۰,۱۳۴۷۶۸	۰,۰۰۷۰۶۸	۰,۰۴۹۸۳۵	۸

منبع: یافته های پژوهش

در عدالت اجتماعی، توزیع متوازن امکانات و خدمات شهری و رعایت حداقل ها و استانداردهای لازم تأکید اساسی می شود. توزیع نامتوازن امکانات شهری باعث افزایش فاصله طبقاتی خواهد شد؛ به طوری که اگر یک محله یا منطقه با افزایش خدمات روبه رو باشد، باعث افزایش آرامش آن محله یا منطقه می شود و سایر مناطق یا محلات که از امکانات حداقل محروم هستند، باعث کاهش کیفیت زندگی آنها خواهد شد. بنابراین، هر چقدر توزیع امکانات و خدمات شهری توسط سازمانها و نهادهای تصمیم گیر به صورت عدالت فضایی باشد، به همان اندازه باعث

افزایش کیفیت زندگی در آن منطقه خواهند شد. با این وجود با رتبه‌بندی کاربری‌های موجود در سطح مناطق کلانشهر اهواز حاکی از نابرابری توزیع آنها در سطح مناطق می‌باشد که این امر باعث کاهش کیفیت زندگی در مناطقی که از حداقل امکانات و سرانه کاربریها برخوردار هستند، گردیده. نتایج حاصل از مدل تاپسیس گویای آن است که مناطق چهار و سه در سطح مطلوبی قرار بگیرند و این امر نشان می‌دهد که بیشتر سرانه خدمات شهری در این مناطق نهفته است، در نتیجه از لحاظ خدمات شهری و کیفیت زندگی از وضعیت خوبی برخوردار است. در همین راستا منطقه هشت جزء محروم‌ترین منطقه در بیان منطقه مورد ارزیابی واقع شده است و از حداقل سرانه‌های خدمات شهری برخوردار است و بیانگر نوع بی‌عدالتی فضایی در سطح کلانشهر اهواز شده است در نتیجه یافته‌های حاصل از مدل تاپسیس نشان می‌دهد که منطقه چهار با کسب امتیاز ۰,۶۲۵ در جایگاه نخست و منطقه هشت با کسب امتیاز ۰,۰۴۹۸ از کمترین خدمات شهرداری بهره برده است و نشان دهنده وضعیت نامناسب آن در سطح مناطق می‌باشد. (نقشه شماره ۱).

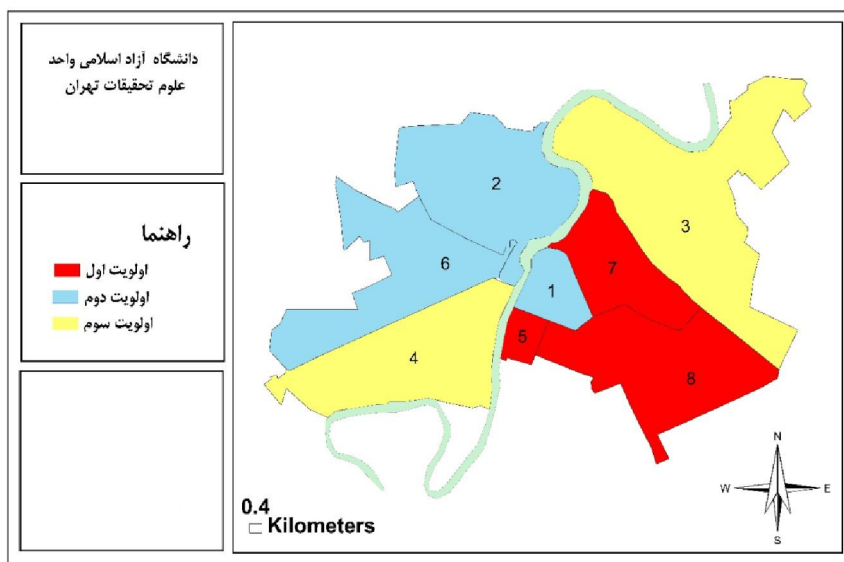

نقشه ۱: توزیع خدمات و سرانه کاربری‌ها بر اساس مدل تاپسیس
(ترسیم: نگارندگان)

از سوی دیگر با توجه به توزیع نامتعادل خدمات، امکانات و سرانه کاربری‌ها در سطح مناطق کلانشهر اهواز باید توزیع عدالت فضایی خدمات نیز به صورت عادلانه صورت گیرد تا

شهروندان و ساکنین مناطق از حداقل خدمات بهره‌مند گردند. در همین راستا برای برون‌رفت از این وضعیت مناطقی که از وضعیت نامناسبی از لحاظ توزیع فضایی هستند، اولویت‌بندی شده‌اند تا مناطق محروم در اولویت برنامه‌ریزی قرار بگیرند و با توجه به برنامه‌ریزی و مدیریت‌های که صورت می‌گیرد، بتوان حداقل امکانات را برای مناطق محروم فراهم کرد و باعث تعادل فضایی امکانات و خدمات در سطح کلانشهر اهواز گردد و این امر نیازمند مدیریت و هماهنگی آنها با سایر نهادها و همچنین افزایش مشارکت مردم در نحوه توزیع خدمات در سطح کلانشهر اهواز است. با این وجود منطقه پنج، هفت و هشت باید در سطر اولویت‌ها در جهت افزایش توزیع خدمات قرار گیرد تا بتوان نوعی تعادل فضایی در سطح سازمان فضایی کلانشهر اهواز پیاده کرد. مناطق یک، دو و شش در اولویت دوم واقع شود، چون این مناطق از لحاظ توزیع خدمات در وضعیت نیمه مطلوبی واقع شود. در نهایت مناطق سه و چهار در اولویت سوم واقع شده‌اند. چون این مناطق نسبت به سایر مناطق از لحاظ توزیع خدمات شهری در وضعیت خیلی بهتر نسبت به سایر مناطق قرار دارند به همین خاطر باید مناطق محروم در اولویت قرار بگیرند و این مناطق (سه و چهار) در اولویت آخر قرار بگیرد (نقشه شماره ۲).

نقشه ۲: اولویت بندی مناطق بر اساس مدل تاپسیس
(ترسیم: نگارندگان)

شناسایی عوامل داخلی مؤثر بر توسعه پایدار کلانشهر اهواز در توزیع فضایی خدمات شهری با رویکرد مدیریت یکپارچه

هدف از این مرحله، سنجش عوامل داخلی کلانشهر اهواز از لحاظ توزیع فضایی خدمات شهری با رویکرد مدیریت یکپارچه، جهت شناسایی نقاط قوت و ضعفها می باشد، یعنی این که چه عواملی در راه دستیابی به مدیریت بهتر در جهت کاهش توزیع ناعادلانه خدمات شهری و دسترسی یکسان همه شهروندان به آن وجود دارد (جدول شماره ۳).

جدول ۳: ماتریس عوامل داخلی توسعه پایدار کلانشهر اهواز در توزیع فضایی خدمات با رویکرد مدیریت یکپارچه

(S) قوتها
وجود بنییه قوی فرهنگی در فعالیتهای مشارکتی (وجود سیستم شورایی)
وجود تمایلات و انگیزههای گسترده در بین نهادهای تهیه کنندهی طرحها و دستگاههای ارجاع دهنده برای تغییر نگرش از تمرکزگرا (بالا به پایین) به رویکرد مشارکتی، محلی و غیرمتمرکز
استفاده از نیروی شرکت های خصوصی در تهیهی طرحهای شهری و عدم محدودیت به ارگانهای دولتی
تهیهی طرح در سطوح مختلف (منطقه‌ی شهری، نواحی مورد مداخله، طراحی محلی، طرح موضوعی و موضعی)
شکل گیری استفاده از GIS و داده‌های مکانی در ارگانهای اداره کنندهی شهر
تغییر نگرش نسبی در استفاده از طرحهای راهبردی - ساختاری با انعطاف پذیری بالا به جای طرحهای جامع سنتی و ایستا
عدم تداخل نسبی سیاستهای دستگاههای متولی امور شهری در سیاست گذاری و همچنین عدم موازی کاری در اجرا
شکل گیری نظام پیشنهادات مردمی در دفاتر شهرداری و همچنین پورتالهای شهرداری (به منظور بهره‌مندی از نظرات شهروندان در کلیهی امور)
وجود متخصصین با تحصیلات عالی در سطح کلانشهر اهواز (نیروی متخصص بومی)
(W) ضعفها
عدم تحقق رویکرد مدیریت مشارکتی در نظام برنامه‌ریزی شهری
تأکید بیش از حد به روشهای کمی و ایستا و عدم توجه به روشهای کیفی و پویا
عدم وجود اهرمهای کافی و افراد ماهر در نظارت و اصلاح توزیع فضایی خدمات شهری
عدم استفاده از متخصصین علوم اجتماعی، اقتصادی و... در نظام برنامه‌ریزی شهری
وابستگی بیش از اندازه به ارگانهای دولتی در مدیریت خدمات

استفاده از طرح‌های بزرگ مقیاس و فرا شهری و عدم توجه به مؤلفه‌های محلی در نظام برنامه‌ریزی شهری
عدم وجود ارتباط سیستمی بین ارگان‌های اداره کننده‌ی شهر
عدم تحقق‌پذیری مناسب فناوری اطلاعات و ارتباطات در ارگان‌های اداره کننده‌ی شهر
عدم توجه به نیازها، اهداف و امکانات شهرداری‌ها

منبع: یافته‌های پژوهش

شناسایی عوامل خارجی مؤثر بر توسعه‌ی پایدار کلانشهر اهواز در توزیع فضایی خدمات شهری با رویکرد مدیریت یکپارچه

هدف از سنجش محیط خارجی برای شناسایی نقاط فرصت‌ها و تهدیدها می‌باشد. یعنی اینکه در شهر مورد مطالعه کدام فرصت‌ها باعث توزیع عادلانه خدمات و کدام تهدیدات باعث کاهش مدیریت کارآمد در جهت کاهش توزیع عادلانه خدمات شهری در سطح کلانشهر اهواز می‌گردد (جدول شماره ۴).

جدول ۴: ماتریس عوامل خارجی توسعه‌ی پایدار کلانشهر اهواز در توزیع فضایی خدمات با رویکرد مدیریت یکپارچه

(O) فرصت‌ها
دسترسی راحت و همگانی به خدمات
کاهش هزینه‌ها و افزایش دسترسی‌ها
فراهم آوردن خدمات با کیفیت و سرعت در ارائه‌ی آن
توزیع عادلانه‌ی خدمات و دسترسی ۲۴ ساعته به خدمات
صرفه‌جویی در وقت و انرژی
کاهش ترافیک و تردد روزانه‌ی مردم (افزایش آرامش روحی - روانی)
تنوع‌بخشی به خدمات شهری
افزایش بهره‌وری
کاهش آلودگی هوا و منابع طبیعی
(T) تهدیدات
عدم تعادل نظام اقتصادی و امکانات در ارگان‌های اداره کننده‌ی مناطق مختلف شهر و سوق

یافتن امکانات به سوی گروه‌های پردرآمد
تأکید بیش از اندازه به برنامه‌ریزی کالبدی و بی‌توجهی به نابرابری‌های فضایی
در رأس قرار گرفتن مدیران و مسئولان غیربومی برای اداره شهر
حاکمیت رویکرد تکنوکراسی در نظام مدیریت شهری
عدم استفاده از مدیریت محله‌محور در سطح شهر
اختصاص ۲۱ درصد از سطح شهر به سکونتگاه‌های غیررسمی
عدم پاسخگویی مسئولان و مدیران شهری در برابر وظایف خود
عدم دارا بودن مدیران و مسئولان شهری از تحصیلات عالیه
عدم استفاده از افراد متخصص در پست‌های تخصصی

منبع: یافته‌های پژوهش

در همین راستا، در مرحله اول که مرحله ورودی است، پس از بررسی‌ها و پیمایش صورت گرفته، نظرات کارشناسان امر در مورد عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) و عوامل خارجی (فرصت و تهدیدها) جمع‌آوری شده. تا در مراحل بعد، مجموع امتیاز نهایی محاسبه‌شده عوامل در نرم‌افزار Expert Choice به معیارهای مشخص شده اختصاص یابد.

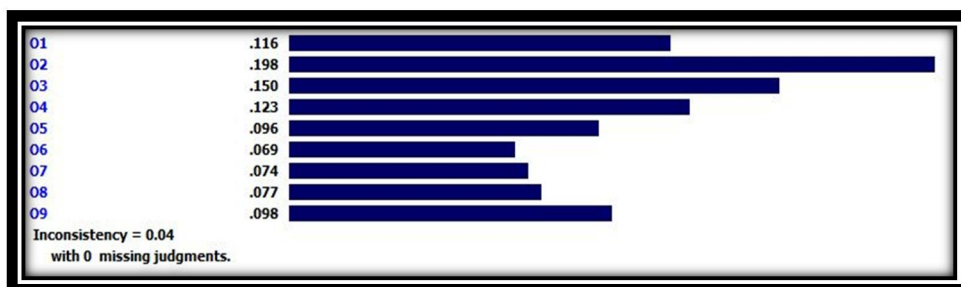
تحلیل نتایج AHP-SWOT در توسعه پایدار کلانشهر اهواز جهت توزیع فضایی خدمات با رویکرد مدیریت یکپارچه

در مرحله دوم مدل ترکیبی AHP-SWOT تجزیه و تحلیل مسئله موردنظر با ساختار سلسله مراتبی می‌باشد. این ساختار شامل هدف، معیارها، زیر معیارها و استراتژی‌ها می‌باشد. سپس با شفاف‌سازی مسئله و تجزیه آن (در راستای تعیین بهترین استراتژی) نسبت به مقایسات زوجی بین چهار معیار اصلی مدل SWOT در هر قالب مجموعه عوامل موجود در زیر معیارها به صورت مجزا در نرم‌افزار Expert Choice اقدام گردید. که نتایج آن در نمودارهای ذیل قابل مشاهده است. پس از مقایسات زوجی بین زیر معیارهای تحقیق و مشخص شدن وزن نسبی هریک از زیر معیار از طریق ارزش نهایی، اوزان نهایی هر معیار تعیین گردید.

تحلیل نتایج عوامل خارجی با استفاده از مدل ترکیبی SWOT-AHP

فرصت‌ها

در این مرحله اقدام به رتبه‌بندی عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) با استفاده از نرم‌افزار اکسپرت چویس گردید تا مشخص گردد که کدامیک از عوامل در جایگاه نخست و برتری قرار دارند. نتایج هر کدام از آنها در (نمودار ۱) مشاهده می‌گردد.

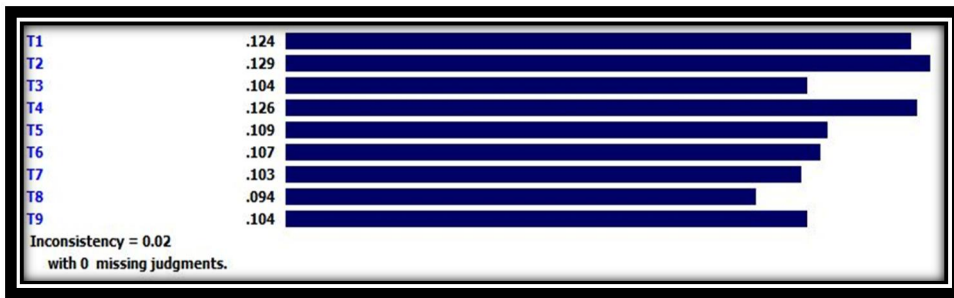
نمودار ۱: مقایسات زوجی فرصت‌ها

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج حاصل از نرم‌افزار اکسپرت چویس نشان می‌دهد که مؤلفه کاهش هزینه‌ها و افزایش دسترسی‌ها با کسب امتیاز ۰,۱۹۸ در جایگاه نخست واقع شده است و بیانگر اهمیت و برتری آن نسبت به سایر عوامل فرصت‌های مورد مطالعه می‌باشد. دومین مؤلفه فراهم آوردن خدمات با کیفیت و سرعت در ارائه‌ی آن می‌باشد که با کسب امتیاز ۰,۱۵۰ در جایگاه دوم واقع شده و سایر مؤلفه‌ها نیز در جایگاه بعدی قرار دارند و با توجه به امتیاز کسب شده هر کدام از فرصت‌ها بیانگر میزان اهمیت آنها می‌باشد که در (نمودار ۱) وضعیت هر یک از آنها مشخص شده است.

-تهدیدها

در این مرحله نیز مانند فرصت‌ها اقدام به رتبه‌بندی آنها با استفاده از نرم‌افزار اکسپرت چویس گردید تا مشخص گردد که کدامیک از عوامل در جایگاه نخست و برتری قرار دارند. نتایج هر کدام از آنها در (نمودار ۲) مشاهده می‌گردد.

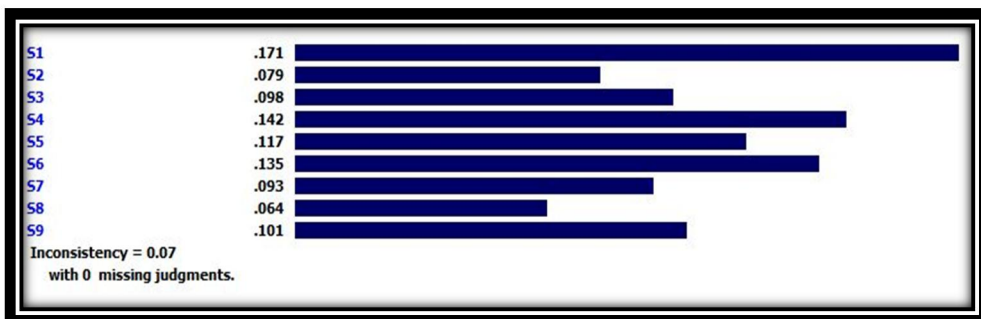
نمودار ۲: مقایسات زوجی فرصت‌ها

منبع: یافته‌های پژوهش

در این مرحله تهدیدهای پیش روی منطقه مورد مطالعه مورد ارزیابی قرار داده شده که نتایج حاصل از نرم‌افزار اکسپرت چویس نشان می‌دهد که تأکید بیش از اندازه به برنامه‌ریزی کالبدی و بی‌توجهی به نابرابری‌های فضایی با کسب امتیاز ۰,۱۲۹ در جایگاه اول قرار گرفته است و بیشترین اهمیت را در بین مؤلفه‌های مورد سنجش داشته است. با این وجود عدم توجه به نابرابری‌های فضایی می‌تواند مشکلات کالبدی، تراکم، کاهش زیست‌پذیری، افزایش ترافیک و سایر عوامل را به وجود بیاورد بنابراین توجه به رسالت کل عوامل می‌تواند در بهبودی منطقه و رسیدن به توسعه پایدار مؤثر واقع شود. حاکمیت رویکرد تکنوکراسی در نظام مدیریت شهری نیز به عنوان مؤلفه دوم مورد سنجش قرار داده شده است. میزان امتیاز کسب شده توسط این عامل ۰,۱۲۶ می‌باشد که بیانگر میزان و اهمیت این عامل از نظر کارشناسان و مدیران سازمانهای اداره کننده خدمات شهری در سطح کلانشهر اهواز می‌باشد. سایر عوامل نیز در جایگاه‌های بعدی واقع شده‌اند و میزان اهمیت هر یک از آنها بر اساس امتیاز کسب شده از نرم‌افزار اکسپرت چویس نشان داده شده است.

تحلیل نتایج عوامل داخلی با استفاده از مدل ترکیبی SWOT- AHP قوت‌ها

در این مرحله اقدام به رتبه‌بندی عوامل داخلی شامل (قوت‌ها و ضعف‌ها) با استفاده از نرم‌افزار اکسپرت چویس گردید تا مشخص گردد که کدامیک از عوامل در جایگاه نخست و برتری قرار دارند. نتایج هر کدام از آنها در (نمودار ۳) مشاهده می‌گردد.

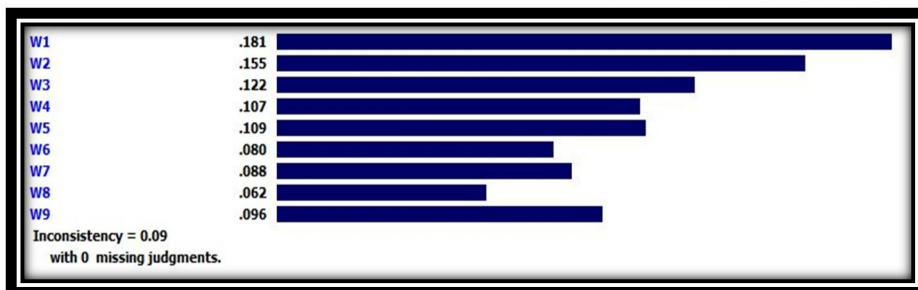
نمودار ۳: مقایسات زوجی قوت‌ها

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج حاصل از (نموار شماره ۳) نشان می‌دهد که در فرصت‌های مورد مطالعه، مؤلفه وجود بنیه‌ی قوی فرهنگی در فعالیت‌های مشارکتی (وجود سیستم شورایی) با کسب امتیاز (۰,۱۷۱) بیشترین امتیاز را به خود اختصاص داده است و بیانگر اهمیت آن در بین مؤلفه‌های مورد سنجش است. تهیه‌ی طرح در سطوح مختلف (منطقه‌ی شهری، نواحی مورد مداخله، طراحی محلی، طرح موضوعی و موضعی) این مؤلفه نیز با کسب امتیاز ۰,۱۴۲ در جایگاه دوم واقع شده است. که این دو مورد مهمترین قوت‌های پیش روی منطقه مورد مطالعه می‌باشد که باید برنامه‌ریزی خاصی روی سایر مؤلفه‌ها صورت بگیرد تا میزان اهمیت هر یک از آنها بر اساس نتایج اکسپرت چویس افزایش پیدا کند.

ضعف‌ها

در این بخش ضعف‌های اساسی پیش روی منطقه مورد مطالعه شناسایی گردید که نتایج حاصل از آنها در (نمودار ۴) قابل مشاهده است.

نمودار ۴: مقایسات زوجی ضعف‌ها

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج حاصل از نقاط ضعف نشان می‌دهد که مؤلفه‌های عدم تحقق رویکرد مدیریت مشارکتی در نظام برنامه‌ریزی شهری، تأکید بیش از حد به روش‌های کمی و ایستا و عدم توجه به روش‌های کیفی و پویا، عدم وجود اهرم‌های کافی و افراد ماهر در نظارت به ترتیب با کسب امتیازهای (۰,۱۸۱)، (۰,۱۵۵) در جایگاه‌های اول و دوم واقع شده‌اند و بیانگر میزان اهمیت هر یک از آنها بر امتیاز کسب شهر از نرم‌افزار اکسپرت چویس می‌باشد. سایر عوامل نیز در جایگاه بعدی واقع شده‌اند.

در نهایت مقایسات زوجی و استراتژی‌های اتخاذی از مدل ترکیبی فوق نتایج عوامل داخلی و خارجی به صورت (نمودار ۵) نشان داده شده است.

نمودار ۵: مقایسات زوجی استراتژی‌های اتخاذی مدل ترکیبی SWOT - AHP

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به (نمودار ۵) نقاط قوت با کسب امتیاز ۰,۴۶۵، ضعف‌ها با کسب امتیاز ۰,۲۴۲، تهدیدات با کسب امتیاز ۰,۲۰۹ و در نهایت فرصت‌ها با کسب امتیاز ۰,۰۸۴ مورد تحلیل قرار گرفتند. با وجود این، در ذیل مقایسات زوجی سطوح و گزینه محاسبه شده که در جدول شماره ۵ قابل مشاهده است.

جدول ۵: محاسبه و مقایسه وزن معیارهای تأثیرگذار در اتخاذ راهبردهای چهارگانه

انواع استراتژی	O (L: ۰,۰۸۴)	S (L: ۰,۴۷۲)	T (L: ۰,۱۹۴)	W (L: ۰,۲۴۹)	Grand Total
So	۰,۰۲۴	۰,۱۳	۰,۰۴۸	۰,۰۶۳	۰,۲۶۵
ST	۰,۰۲۲	۰,۱۰۷	۰,۰۵۴	۰,۰۶۲	۰,۲۴۵
Wo	۰,۰۲	۰,۱۰۷	۰,۰۵۵	۰,۰۵۵	۰,۲۳۷
Wt	۰,۰۱۸	۰,۱۲۱	۰,۰۵۲	۰,۰۶۲	۰,۲۵۳
مجموع	۰,۰۸۴	۰,۴۶۵	۰,۲۰۹	۰,۲۴۲	۱

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج بر اساس جدول فوق نشان می‌دهد که هر یک از عوامل داخلی و خارجی یعنی قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها به ترتیب با کسب امتیاز ۰,۰۶۳، ۰,۰۲۴، ۰,۰۴۸، ۰,۰۲۴ بر راهبردهای تهاجمی تأثیرگذار بوده‌اند. به ترتیب سایر امتیاز نیز بر راهبردهای دیگر غلبه دارند. در نهایت بر اساس این جدول راهبرد SO با امتیاز نهایی ۰,۲۶۵ بیشترین تأثیر را از عوامل قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها را داشته و راهبرد غالب در منطقه مورد مطالعه از نوع تهاجمی می‌باشد (جدول شماره ۵).

همان طور که در (جدول ۵) مشاهده می‌شود، استراتژی تهاجمی SO بیشترین حساسیت را دارد و استراتژی بازنگری WO کمترین حساسیت را دارد.

نتیجه‌گیری

برقراری عدالت در ابعاد مختلف آن یکی از آرزوهای دیرینه بشر بوده و ادیان و مکاتب مختلف فکری به نوعی لزوم وجود شرایط برابری برای رشد و توسعه افراد جامعه را مورد تأکید قرار داده‌اند. عدالت دارای ابعاد مختلفی می‌باشد. یکی از ابعاد مهم عدالت، عدالت فضایی می‌باشد. جوهره‌ی اصلی مفهوم عدالت فضایی را برابری و مساوات در جامعه بشری تلقی می‌کنند؛ اما در این مسیر چالش‌ها و تنگناهای عمده‌ای نیز وجود دارد که مانع از تحقق واقعی اصول و اهداف فوق گردیده است. یکی از مشکلات عمده به ضعف‌های ساختاری و نهادی کشور برمی‌گردد که باعث سردرگمی و تداخل وظایف بین نهادها و سازمان‌های مرتبط با امور شهری می‌شود. مشکلات مالی و فنی شهرداری‌ها همزمان با اعلام خودکفایی شهرداری‌ها و استقلال مالی آن‌ها از وزارت کشور پدیدار شده و روز به روز بر شدت مشکلات آن افزوده شده است. این مشکلات یکی از موانع عمده جهت خدمات رسانی بهینه و عادلانه شهرداری‌ها به ساکنان نقاط مختلف شهر به شمار می‌روند. این مشکلات در شهر اهواز نیز به وضوح قابل لمس می‌باشد؛ به طوری که نتایج حاصل از تاپسیس نشان می‌دهد که مناطق از لحاظ دسترسی و نحوه توزیع خدمات شهری از وضعیت نامناسبی برخوردار هستند. منطقه چهار، سه و یک بیشترین برخورداری را در بین مناطق هشتگانه دارا هستند و سایر مناطق نیز با توجه به امتیاز حاصل از تاپسیس در وضعیت نامناسبی قرار دارند و بیانگر توزیع ناعادلانه خدمات در سطح مناطق می‌باشد. همچنین مدل ترکیبی (SWOT-AHP) نشان می‌دهد که هر یک از عوامل داخلی و خارجی یعنی قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها به ترتیب با کسب امتیاز ۰,۰۶۳، ۰,۰۲۴، ۰,۰۴۸، ۰,۰۲۴ بر راهبردهای تهاجمی تأثیرگذار بوده‌اند. در نهایت راهبرد SO با امتیاز نهایی ۰,۲۶۵ بیشترین تأثیر را از عوامل قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها را داشته و راهبرد غالب

در منطقه مورد مطالعه از نوع تهاجمی می‌باشد. بنابراین برای برون رفت از این وضعیت استراتژی‌های لازم پیشنهاد می‌گردد تا بتوان مدیریت مناسبی جهت کاهش نقاط ضعفها و تهدیدها پیش روی کلانشهر اهواز داشته باشیم.

استراتژی تهاجمی (SO)

تقویت رویکردهای مشارکتی در نظام مدیریتی کلان‌شهر اهواز از طریق استفاده از تمامی پتانسیل‌های بومی موجود (SO1)؛
ایجاد وحدت و هماهنگی در ارگان‌های اداره کننده‌ی شهر و همچنین ایجاد مدیریت واحد به منظور رسیدگی به وظایف این ارگان‌ها (SO4).

استراتژی بازنگری (WO)

تقسیم وظایف رسیدگی به خدمات‌رسانی بین ارگان‌های مختلف اداره کننده‌ی شهر (ارتباط سیستمی) و نظارت بر آنها به وسیله‌ی مدیریت واحد (WO1)؛
تهیه‌ی طرح‌های شهری به صورت چند مرحله‌ای که مطابق با واقعیت‌های موجود در جامعه و به دور از هرگونه آرمان‌گرایی باشد (WO2)؛

استراتژی تنوع (ST)

ارتقای مسئولیت‌پذیری بین مسئولان و مدیران شهری و همچنین کارفرماهای درگیر با مسائل شهری با استفاده از تشویقات و تنبیهات متناسب (ST1)؛
استفاده از طرح‌های محلی و منطقه‌ای با استفاده از رویکرد مدیریت مشارکتی و همچنین مدیریت محله‌محور با مسئولیت‌پذیری و شفافیت بالا در عملکردها (ST2).

استراتژی تدافعی (WT)

ساماندهی سکونتگاه‌ها و بافت‌های فرسوده و غیررسمی به منظور بهبود در وضعیت خدمات‌رسانی به آن‌ها (WT1)؛
برگزاری جلساتی بین مردم و مسئولان به منظور شناسایی مشکلات موجود در مناطق مختلف شهر و همچنین پاسخگویی مسئولان به مردم (WT2)؛

منابع و مآخذ:

۱. اصغری زمانی، ا.، علیزاده زنونزی، ش و قربانی، ر. ۱۳۹۴. سنجش مناطق شهری بر اساس توزیع کاربری‌ها و خدمات شهری و اثرات آن در توزیع فضایی جمعیت (مطالعه موردی: مناطق شهر مرنده)، فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، ۱۳(۴): ۲۲-۱.
۲. حاتمی نژاد، ح.، منوچهری میاندوآب، ا.، بهارلو، ا.، ابراهیم پور، ا و حاتمی نژاد، ح. ۱۳۹۱. شهر و عدالت اجتماعی: تحلیلی بر نابرابریهای محله‌ای، مورد مطالعه محله‌های قدیمی شهر میاندوآب، مجله پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۸۰(۴۴): ۶۳-۴۱.
۳. داداش پور، ه.، رستمی، ف و علیزاده، ب. ۱۳۹۴. گفتمان عدالت فضایی در شهر. چاپ اول. انتشارات آذرخش تهران. ۲۶۰ صفحه.
۴. زارعی، ی.، استعلاجی، ع. ۱۳۹۹. کاربرد تکنیک VIKOR در تبیین و تحلیل الگوی توزیع فضایی خدمات عمومی پایه در مناطق مختلف شهری شهر بوشهر. فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، ۴۹(۱۳): ۲۲-۱.
۵. سرور، ر.، موسوی، میرنجف و مبارکی، ا. ۱۳۹۰. تحلیل فضایی نابرابری‌های ناحیه‌ای در استان آذربایجان شرقی، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه ای، ۲(۱): ۴۱-۳۳.
۶. شکویی، ح. ۱۳۹۱، اندیشه‌های نو در فلسفه جغرافیا. چاپ چهاردهم. انتشارات گیتاشناسی. ۳۵۶ صفحه.
۷. مرصوصی، ن. ۱۳۸۳، توسعه یافتگی و عدالت اجتماعی شهر تهران، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، ۱۴(۴): ۸۵۲-۸۴۳.
۸. معاونت برنامه‌ریزی و توسعه شهرداری اهواز، ۱۳۹۱، آمار نامه کلانشهر اهواز، انتشارات روابط عمومی و امور بین الملل شهرداری اهواز. ۳۲۵ صفحه.
۹. معروف نژاد، ع. ۱۳۹۰، «تأثیر کاربری‌های شهری در ایجاد جزایر حرارتی» (مطالعه موردی: شهر اهواز)، فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، ۱۴(۴): ۹۰-۶۵.
۱۰. وارثی، ح ر و قائد رحمتی، ص و باستانی فر، ا. ۱۳۸۶، بررسی اثرات توزیع خدمات شهری در عدم تعادل فضایی جمعیت مطالعه موردی مناطق شهر اصفهان، مجله جغرافیا و توسعه، ۹(۵): ۱۰۶-۹۱.
11. Cho, & Chun Man, 2003. Study on effects of resident-perceived neighborhood boundaries on public services: Accessibility & its relation to utilization: Using Geographic Information System focusing on the case of public parks in Austin, Texas A&M University, Texas.

12. Daniere, A.G. and Takahashi, L.M., 1999, Poverty and Access: Differences and Commonalties A cross Slum Communities in Bangkok. *Habit at intl.* V. 23, N.2, pp 271-288.
13. Dufaux, F, 2008, Birth Announcement, *justice Spatial*, www.JSSJ.org.
14. Dufaux, F; Gervais-Lambony, P; Lehman-Frisch, S & Moreau, S , 2009, Birth Announcement, *Spatial Justice*, Retrieved from [http:// www.jssj.org](http://www.jssj.org).
15. Fainstein, S , 2014, the just city, *International Journal of Urban Sciences*, 18, pp.1-18.
16. Harvey, David, 1996, *Justice, Nature and Geography of Difference*, Black well publishers Ins, first published, 2142, U.S.A,OX IJF,UK chapter 13,xxiv-xxv, p106.
17. Hataminejad, H. , 2008. Analysis of social inequalities in the enjoyment of the land use of Urban Services. *Journal of Human Geography*, No. 65, pp. 71-85.
18. Oliver, P, A, 2008. "City Leadership: At the Heart of the Global Challenge". *GLOBAL ASIA*, 3(3), 21-24.
19. Soja, E, 2009, the city and spatial justice, S. Didier, & F. Dufaux, Eds., *Spatial Justice*, 1. Retrieved from [http:// www.jssj.org](http://www.jssj.org).
20. United Nations Climate Change Conference (COP21). *Climate Change and Natural Disasters Displace Millions, Affect Migration Flows*. December 10, 2015. Paris.